

Ord fra redaksjonen

Barndommens betydning har alltid stått sentralt i psykoanalysen, enten den er blitt arbeidet med i retrospekt, eller i terapi med barn, slik Anna Freud og Melanie Klein var pionerer for tilbake i mellomkrigstiden.

Melanie Klein (1882–1960) vokste opp i Wien. Hun ønsket å bli lege, men giftet seg ung og flyttet til Budapest 1910–1920. Hun gikk i analyse hos Ferenczi og utdannet seg til barnehagelærer. Ferenczi oppmuntret henne til å arbeide terapeutisk med barn, og hun ble tatt opp som medlem i den Ungarske analytiske forening i 1919 etter presentasjon av foredraget ”Et barns utvikling”. Hun ble skilt fra sin mann og flyttet med deres tre barn til Berlin 1921 der hun gikk i analyse hos Karl Abraham og utviklet sin teknikk for analyse av barn. Den barneanalytiske teknikk hun utviklet var revolusjonerende i datidens miljø, og hun fikk mange reaksjoner.

Klein anså seg selv som tro til Freuds teorier. Hans uttalelse om at spontan lek kan uttrykke pasientens ubevisste fantasier, dannet selve fundamentet i hennes metode. Hun tolket barns lek og

atferd på samme måte som man tolker drømmer, assosiasjoner og opplevelser i en voksenanalyse. Spesielt var hun opptatt av å tolke overføringen og la spesielt vekt på tolking av den negative overføringen, der terapeuten ble bærer av barnets skremmende fantasier og hatete objekter. Det var for henne viktig å nå det nivå i psyken, der den dypeste angsten hadde tilhold, og hun erfarte at barnets angst mildnet når den ble møtt og tolket. Klein arbeidet terapeutisk med barn ned i 2-års alder. Hun anså forholdet til moren som avgjørende faktor i barnets utvikling, da det la grunnlag for dets selvoppfatning og for arten av objektrelasjoner senere i livet. Hun hevdet at all psykopatologi var vevet inn i det tidlige morsforholdet.

Teknikken hun utviklet kastet et helt nytt lys over små barns indre liv, og den betydning deres fantasier og ofte bisarre fortegninger av virkeligheten hadde for deres videre liv og utvikling. Kleins arbeid utvidet grensen for forståelse av det psykiske liv, tilbake til de tidligste barneår og nedover i dybden til de mest arkaiske fantasier.

Anna Freud (1895–1982) var utdannet peda-

gog. Hun hadde, som Klein begynt med barneterapier i Wien i 20-årene. To ulike skoler utviklet seg dermed samtidig; M. Klein i Berlin og A. Freud i Wien. Anne Freud arbeidet innen datidens psykoanalytiske paradigme og datidens oppfatning av barn. Hun mente man først måtte vinne barnets tillit, dvs. fremme den positive overføringen, og man kunne ikke unngå å ha en pedagogisk tilnærming, da barnets overjeg ennå ikke var utviklet. Hun mente at barnet ikke kunne overføre på terapeuten i vanlig betydning, da det enda var bundet til sine reelle foreldre.

Anna Freud og Melanie Klein møttes på et symposium i Wien i 1927, og dette førte til en åpen konflikt mellom dem som skulle ha vidtrekkende følger.

Klein ble invitert til London av Ernest Jones og hadde gode konfliktfrie arbeidsår fra 1928 fram til 1934–1935. Etter hvert ble hovedstrømmen i analytisk forskning opptatt av ego-psykologien, med Heinz Hartmanns bok om egoets autonome funksjoner og A. Freuds bok om Jeget og dets forsvarsmekanismer; *Das Ich und die Abwehrmechanismen*.

Anna Freud flyttet med sin far Sigmund til London i 1938. Det ble dannet to skoleretninger i barneterapi, som resulterte i to fraksjoner i det psykoanalytiske miljøet. Konflikten mellom Klein og Anna Freud ble så vanskelig at den var i ferd med å sprengte den engelske foreningen. Løsningen ble å danne en tredje fraksjon, som blant andre besto av Winnicott, Balint, Guntrip og Bowlby.

Under andre verdenskrig ledet Anna Freud sammen med Dorothy Burlingham tre Institusjoner (Nurseries) for barn i England. Sammen med Burlingham skrev hun bøkene; *Young Children in Wartimes* (1942), *Infants without Families* (1943) og *War and Children* (1943). De beskrev konsekvensene krig og adskillelse fra mor hadde på barns utvikling. Anna Freud beskrev to nye forsvarsmekanismer. En av disse er identifikasjon med aggressor. Selma Fraiberg beskrev denne forsvarsmekanismen i *Ghosts in the Nursery* (1975) hos foreldre som hadde vært utsatt for omsorgssvikt og traumer i egen barndom, og det omfattende psykoanalytiske arbeid som måtte til for å bearbeide de affektive komponentene som hindret tilgang til egen angst og sårbarhet, og som gjennom en slik bearbeidelse ga muligheter for å forebygge generasjonsoverføringer.

Mange har bidratt etter Anna Freud og Melanie

Klein, og her trekker vi frem tre sentrale personer. De har, på hver sin måte, bidratt til banebrytende ny forståelse av barns utvikling: René Spitz, Margaret Mahler og John Bowlby. Alle tre var leger, med psykoanalytisk utdannelse i tillegg.

Margaret Mahler spesialiserte seg i pediatri og psykiatri. Fra 1920 arbeidet hun klinisk med barn og var lidenskapelig engasjert i dette feltet gjennom hele sitt yrkesliv. Hun måtte flykte fra Ungarn, og bodde i New York fra 1938. Der traff hun Dr Spock – og ble inspirert til systematiske studier av spedbarns utvikling i samspill med sine mødre. Dette dannet empirisk grunnlag for hennes teori om separasjon-individuasjon. Hun bygde på Sigmund Freuds teorier, og ønsket ikke at hennes arbeid skulle oppfattes som en ny teori, men en utvidelse av den eksisterende psykoanalytisk teori. Boken *The psychological birth of the human infant* (1973) var basert på hennes observasjoner gjennom flere tiår.

René Spitz var født i Østerrike og vokste opp i Ungarn, men måtte emigrere til USA i 1939. Han var en av de første som benyttet direkte observasjon av barn som metode fra han begynte å forske på utviklingspsykologi i 1935. Hans viktigste bidrag til det psykoanalytiske felt var empiriske studier av tidlig separasjon og emosjonell deprivasjon. Han lanserte begrepene anaklitisk depresjon, som han knyttet til delvis emosjonell deprivasjon (tap av et elsket objekt). Hvis objektet kom tilbake innenfor en periode på tre måneder, skjedde bedring raskt. Men hvis deprivasjonen varte mer enn fem måneder, viste barn symptomer på alvorlig kontaktskade. Denne totale deprivasjonen kalte han *hospitalism*. I dokumentaren *Grief: A Peril in Infancy* (1947) viste Spitz hvordan barn opplevde slike institusjoner. Filmen *Psychogenic Disease in Infancy* (1952), viste hvordan emosjonell deprivasjon virket inn på barnets tilknytning til moren. Den bidro til kunnskap om virkningen av deprivasjon på barns utvikling, og fikk sterk innflytelse på hvordan små barn senere ble behandlet.

John Bowlby startet sitt arbeid med barn ved London Child Guidance Clinic i ellomkrigstiden. Etter krigen startet han forskning på småbarn ved Tavistock Institute, og undersøkte virkningene av separasjon fra omsorgspersoner. Det var her han utviklet attachment-teorien, og påviste at småbarn uten et emosjonelt bånd til nærmeste omsorgsperson, får adferdsproblemer senere i livet. En nær

medarbeider var Mary Salter Ainsworth. Hun utviklet et mye brukt forskningsinstrument som hun kalte *the Strange Situation*, der hun systematisk undersøkte barns tilknytning til sine mødre. Bowlby ble i 1951 invitert av WHO til å skrive en rapport om hjemløse barns mentale helse. Den ble oversatt til 14 språk, og bidro til at hans ideer spredte seg fort. Senere kom trilogien om Attachment and Loss (1969–1980). Bowlbys kollega ved Tavistock, James Robertson, formidlet nyervervet kunnskap om barns reaksjoner ved sykehusopphold. Robertsons mot og standhaftighet i møte med kritikk og fordømmer høstet Bowlbys beundring – og revolusjonerte forholdene under innleggelse av barn for ettertiden. Det har foregått en videre utvikling etter Bowlby; med studier som har bidratt til økt kunnskap om ulike tilknytningsmønstre og kvaliteten av tilknytning.

Samtidig blir sped- og småbarns psykiske helse først regnet som eget fagfelt fra 60- og 70-tallet av, hjulpet frem av banebrytende forskning som viste at spedbarnet hadde en langt større kapasitet enn før antatt, til både sosialt samspill og læring – og det allerede fra fødselen av. Blant annet gjorde ny videoteknologi det mulig med systematiske og eksperimentelle observasjoner, og det ble gjennomført prospektive studier. Innen den psykodynamiske tradisjonen ga studier av mikrosamspill mellom foreldre og spedbarn verdifulle bidrag til intersubjektiv teori, spesielt ved Colwyn Trevarthen, Edward Tronick og Daniel Stern.

Barnets massive hjernevekst i svangerskap og spedbarnsalder skaper et enormt potensiale for utvikling og læring, og gjør barnet særlig påvirkbar i sine møter med verden.

I vår tid er nevropsykologien en viktig bidragsyter til nye oppdagelser av hva det spede mennesket er kapabel til, og tilknytning- og utviklingspsykologi til hvilke utviklingsoppgaver barnet søker å løse. Studier og fagområder som på ulike måter har befattet seg med spedbarn, samspill og utvikling – innen kognitiv psykologi, etologi, tilknytnings-teori, utviklingspsykologi, temperamentsforskning og nevrovitenskap, har bidratt med empiri til psykoanalytiske teorier om hvordan tidlige erfaringer er med på å skape et selv.

Samtidige bidragsytere integrerer elementer fra de ulike tradisjonene, som "interpersonlig neurobiologi" (Allan Schore, Daniel Siegel) "nevropsykoanalyse" (Mark Solms, Jaak Pansepp) og "nevro-

affektiv utviklingspsykologi" (Susan Hart). Barndommens betydning beskrives i synapsedannelser og etablering av nevralt nettverk i møtene mellom spedbarnet og omgivelsene, hvorav interpersonlige erfaringer er av særlig betydning, ettersom det er i relasjoner at spedbarnet lærer å organisere seg og regulere følelsene sine. Koblingene i hjernen kan vekkes av implisitte sansninger og minner, og gi liv til ubevisst kognisjon og affekt, uten at disse prosessene nødvendigvis dreier seg om å fortrenge eller stenge ute uhåndterlige erfaringer. Skremmende og overveldende erfaringer kan skape ekstra sterke nevralt spor. Dynamiske teorier om generasjonsoverføring kastes lys over ved kunnskap om hvordan barn kan arve sine foreldres traumer og stress gjennom endringer i epigenetiske markører.

Kunnskap om barns utvikling, og kliniske erfaringer med arbeid i familier som er i denne livsfasen, gir evidens og rasjonale for å rette intervensjoner som fremmer sunn utvikling og godt samspill allerede fra svangerskapet av.

Dette er det første av to numre som vi vier til arbeid med aldersgruppen 0–5 år. Vi håper å gi et innblikk i noen av de ulike metodene, og erfaringene, med arbeid i denne helt spesielt formbare perioden i menneskelivet.

Innholdet i dette nummer av Mellanrummet omfatter fem artikler. Den første er av Marie-Ange Widdershoven og Sevi Testebasi. De har skrevet "*Listening to Silence: Psychoanalytic observation resulting in parent infant psychotherapy of a non-speaking toddler in an educational setting*". Artikkelen beskriver hvordan en oppmerksom observatør bidro med materiale for refleksjon rundt fraværet av tale hos barnet. Foreldrene ble deretter involvert i et terapiopplegg sammen med barnet. Etter terapiperioden ble det gjort ny psykoanalytisk observasjon, og artikkelen redegjør for effekten av den tidlige terapeutiske intervensjonen.

"*Siding with the angels without neglecting the ghosts*" av Heidi Fjeldheim tar utgangspunkt i barn som ikke har en heldig start i livet. De som har hatt en barndom preget av negative erfaringer, skuffelser og svik, og som har lovet seg selv at de ALDRI skal gjøre som sine foreldre når de blir voksne og får egne barn. Spørsmålet som artikkelen belyser, er hvordan vi kan hjelpe slike barn som nå er mødre til å endre de mønstrene de er vokst opp med, så de kan gi sine barn noe annet enn de selv fikk.

Den tredje artikkelen, av Emma Parfitt, handler om observasjon av en mor-barn-dyade, fra barnet var 1 ½ år gammelt: *"A Longitudinal Observation of a Toddler and Her Parents – A Psychoanalytic Perspective"*. Et sentralt aspekt ved Winnicotts teori trekkes frem: *"Only if there is a good-enough mother does the infant start on a process of development that is personal and real"*. I artikkelen belyses teoretiske begreper i lys av de enkelte observasjonene av utviklingen.

I *"Veien tilbake ble veien fram"* tar Aud Fossen oss med inn i historien om Eirin, som for 80 år siden var en liten pike som ble innlagt i flere uker på sykehus. Dette er et personlig essay, om ettervirkningene av et traumatisk sykehusopphold og hvordan et psykoanalytisk drømmearbeid kan være helende.

I den femte artikkelen tar Eva Tillberg oss med på en oppdagelsesferd: *"På besök i Sándor Ferenczis villa – en upptäcktsfärd bland minnen i exil och på flykt"*. Teksten er en idéhistorisk vandring med utgangspunkt i den tidlige utviklingen i vår livshistorie. Et sentralt fokus er objektreasjonsteoriens vugge. Den knyttes til hva vi teoretisk kan spore tilbake til de psykoanalytiske røttene.

Under kategorien "Fra klinisk praksis" har Agathe Helene Syrdal Aanderaa skrevet *"Endringsprosesser og endringsarbeid i tiden rundt fødsel"*. Hun hevder at forskning og klinisk erfaring tyder på at det er særlig viktig å rette innsats mot å bufre opp for risiko, redusere stress og helseplager, og styrke samspill og omsorgskvalitet, allerede fra svangerskapet av. Når foreldrene strever, kan det ha negative konsekvenser for barnets utvikling og helse.

I spalten "Forskningsnytt" gir Ingvill Sannes oss en introduksjon til Unni Tanum Johns doktorgradsarbeid: *"Musical dynamics in time-limited intersubjective child psychotherapy"*. Det dreier seg om musikalske mikroprosesser i denne type barneterapi, og omfatter også en behandlingsmanual.

Nummeret inneholder også to konferanserapporter: 1) The 5th Infant Observation Workshop i Oslo, ved Vuokko Hägg, Pirjo Lehtovuori, Kaisa-Maria Leskinen og Riikka Tolsa-Saloheimo; 2) Eva Tillberg og Kia Szutkiewicz tar oss med til Hellas og Syros Summer Workshop, EFPP, *"Who, Whose, How: Reflecting on the 'Third' in Complex Today's Families"*; og 3) Kirstofer Wikstad tar oss med til Helsingfors og den finske foreningen for barne- og ungdomspsykoterapis konferanse hvor Ricky Emanuel og Graham Music fra Tavistock Clinic i London innledet om tema: *Neglect and Trauma- Impact*

on the Development through the Lens of Neurobiology, Psychoanalysis and Attachment Theory.

Til slutt har vi Kristoffer Høylands bokessay *"Om å erfare begynnelser og avslutninger"*, om Isca Salzberger-Wittenbergs bok *"Experiencing endings and beginnings"*, Peter Anderssons bokanmeldelse *"I møtet med en annen menneske"* og Fredrik Cappelen's bokanmeldelse av *"New discoveries in child psychotherapy"* av Margaret Rustin og Michael Rustin.

Nye redaksjonsmedlemmer

Vi er glade for å kunne presentere to nye redaksjonsmedlemmer i Mellanrummet:

1. Mårten Hammarlund. Han er psykolog, psykoterapeut, og doktorand ved Psykologiska institutionen, Stockholms universitet.
2. Riikka Tolsa-Saloheimo. Hun er barnepsykiater, ML, og psykoanalytisk psykoterapeut for barn og ungdom. Hun er det første redaksjonsmedlem fra Finland, og ønskes herved spesielt velkommen.

Mellanrummet har i høst feiret 20-årsjubileum, og vi i redaksjonen er glade for at tidsskriftet kan fortsette å formidle psykodynamisk forståelse av barn og ungdom. Vi ser frem til å ha våre lesere med oss i 2020 og videre fremover.